

La crisi econòmica obre nous interrogants a la premsa escrita, ja que alguns diaris dels Estats Units han optat per retallar despeses i en alguns casos han decidit prescindir de la figura de l'*ombudsman*, més conegut en català com a defensor del lector. La pregunta és si aquesta mesura és un presagi del que pot passar al nostre país. Per ara la resposta sembla que és negativa.

El defensor del lector, un càrrec en perill d'extinció?

Sònia Ortiz
Fotos: Vicente Pruna

El càrrec de defensor del lector va néixer fa relativament poc als Estats Units. L'any 1967 el *Courier Journal de Louisville* (Kentucky) va ser el primer diari a nomenar-ne un. Posteriorment se l'ha denominat també editor públic. La tasca que se li va encarregar al primer defensor, John Herchenroeder, va ser molt precisa: rebre les queixes dels lectors i proposar-ne solucions, tot i que inicialment només de forma interna. Quaranta-un anys després, aquest mateix diari ha optat per prescindir de Pam Platt, que havia estat la defensora del lector durant els darrers set anys. L'explicació del director del diari, Bennie Ivory, ha estat ben clara: "Són temps molt difícils, no només aquí sinó en tota la nostra indústria, i hem hagut de prendre decisions sobre el que hem de fer i el que no. El càrrec ha estat una part molt important del diari, però hem sentit la necessitat de destinar els recursos a una altra àrea. No crec que haguem debilitat la veu editorial del diari." Des de l'agost passat, Platt s'ha reincorporat a l'equip editorial del *Courier Journal*, però el mitjà ja no té defensor. I el *Courier Journal de Louisville* no és l'únic diari dels EUA a on ha desaparegut l'*ombudsman*, ja que també han prescindit d'aquesta figura a *The Min-*

neapolis Star-Tribune, *The Baltimore Sun*, *The Fort Worth Star-Telegram*, *The Orlando Sentinel*, *The Hartford Courant* i *The Palm Beach Post*. Això fa pensar en la possibilitat que en el nostre país la tasca de defensor del lector pugui estar en perill, ja que, a la crisi econòmica actual se li suma el fet que és una figura minoritària i amb molt poca tradició als nostres diaris. De fet només hi ha quatre capçaleres a tot l'Estat espanyol que compten amb aquests defensors. Aquest és el cas de *La Vanguardia* (amb Margarita Soler), *El País* (José Miguel Larraya), *El Punt* (Pep Collelldemont) i *El Correo gallego* (Xoán Salgado). *El País* va ser el primer rotatiu espanyol a incorporar un editor públic. Ismael López Muñoz va ser l'encarregat d'inaugurar el càrrec l'any 1985. Nou anys després *La Vanguardia* va nomenar Roger Jiménez el seu primer defensor del lector. I el 1995 Josep Valls es va convertir en el precursor d'aquesta figura a *El Punt*. Els *ombudsmen* disposen d'una organització mundial que vetlla per la correcta praxis de la professió. Es tracta de l'ONO, una organització mundial de defensors del lector sense ànims de lucre que es va fundar l'any 1980. Gràcies a aquesta entitat els *ombudsmen* es

Diferents diaris de tot el món han incorporat en les seves redaccions la figura del Defensor del Lector.

mantenen en contacte amb tot el món per tal d'ajudar la professió a mantenir els estàndards d'ètica periodística, a la vegada que estableix normes de comportament en el moment d'exercir la labor crítica.

El primer diari que va nomenar un *ombudsman* ha decidit prescindir d'aquesta figura

Sovint s'ha afirmat que un *ombudsman* és un lector de lectors. La voluntat de totes les capçaleres que decideixen tenir defensors és evitar cometre errors i, una vegada que s'han comés, admetre'ls i intentar rectificar-los. Tant *El País* com *La Vanguardia* defineixen als

seus estatuts quines són les atribucions dels seus defensors. En el cas del diari de Prisa, la figura del defensor va ser creada amb la finalitat de “garantir els drets dels lectors, atendre els dubtes, queixes i suggeriments sobre els continguts del diari, així com vigilar que el tractament de les informacions respecti les regles ètiques i professionals del periodisme.”

Per la seva part, l'estatut de *La Vanguardia* recull igualment que el defensor ha de “protegir i garantir els drets dels lectors. El primer d'aquest és el dret a la informació”. Això inclou el deure d’“assegurar una transparència pública sense discriminacions”. De la mateixa manera, els editors públics hauran també de “lluitar contra les

Origen escandinau

La paraula *ombudsman* és d'origen escandinau i es va utilitzar per primer cop el 1809 per designar la persona que representaria els interessos dels ciutadans. Posteriorment el concepte es va aplicar a la premsa. El 1916 a Suècia es va crear un consell de premsa que rebia les queixes de qualsevol dels seus diaris. El 1967 el *Courier Journal* va crear el càrrec d'*ombudsman* individual, tot i que a l'inici tan sols s'expressava en informes interns. El 1970 el *Washington Post* va crear una columna per publicar els resultats de les investigacions del seu *ombudsman*.

En tot aquest procés es genera un debat intern a la redacció que resulta positiu. Larraya apunta que “cada dia es discuteix perquè es publica l'article d'un redactor i no el d'un altre, perquè s'aborda un tema si no es tracten d'altres...” I es qüestiona, per tant, si es podria fer la feina de defensor des de fora: “Probablement sí, però jo ho veig complicat”, afirma. Soler també creu que és bo que l'*ombudsman* sigui intern, atès que “el defensor és la corretja de transmissió que fa d'intermediari entre el que el lector suggereix, comenta o opina, i la redacció. És la manera també que el redactor té de saber què en pensa el lector.”

El cas d'*El Punt* és ben diferent, ja que Collelldemont, tot i que havia estat director del diari, quan se'l va nomenar defensor ja no formava part de la plantilla. Per a ell aquesta desvinculació és positiva, ja que gaudeix d'una gran llibertat: “Jo d'implicació amb l'empresa no en tinc cap. En el meu cas tinc una llibertat total per buscar informació abans de donar la meua opinió, a on sigui, des de l'alta direcció fins a la gent de la redacció. A més hi ha una receptibilitat total, la persona que ha elaborat la notícia m'envia l'informe per correu electrònic, parlem per telèfon i mai no he tingut problemes.”

El fet que els defensors del lector pertanyin al diari al qual es critica genera, sovint, cert escepticisme, ja que en el fons forma part del seu paper posar en dubte algunes de les informacions publicades al diari que els dona feina i que, per tant, els proporciona els salaris. Això fa que es posi en dubte si és possible ser independent a l'hora de desenvolupar aquesta feina. És el mitjà qui ha de conferir al defensor aquesta facultat d'actuar autònomament, perquè el diari li paga precisament per fomentar la crítica interna. La seva feina ha de dependre únicament i exclusivament de la seva consciència, i no de qui li paga.

LA SOLITUD DEL CÀRREC

Però la majoria de defensors dels lectors dels nostres diaris admeten que no és una feina fàcil, ja que tal i com assenyala Margarita Soler “és com pagar un sou a l'enemic”. I afegeix que “qualsevol persona que fa la tasca de defensor es troba en una situació complicada, perquè per molt que siguis la veu del lector, passes a criticar els teus companys. Has d'aprendre com criticar-los i ells han d'aprendre a ser criticats pel defensor:”

Fins a un total de set diaris nord-americans ja han optat per prescindir del defensor del lector

Per a Larraya utilitzar la paraula “independència” és un risc: “no pots dir que ets independent perquè formes part de la redacció i hi tornaràs. El que hi ha és un exercici d'opinió. És el problema de saber quina és la teva funció i saber complir-la. I fer-ho d'acord amb les normes internes del diari i amb la teva pròpia consciència. Invocar la independència o la llibertat està molt bé. Però la realitat és que la nostra tasca és molt delicada, és una tasca de consciència davant de si mateix i davant de la redacció i la direcció.”

La crisi econòmica és l'argument que explica que als EUA aquesta figura vagi a la baixa

D'altra banda, també hi ha una tendència a afirmar que la feina de l'*ombudsman* és solitària, ja que habitualment el defensor disposa d'un despatx propi allunyat de la redacció. D'aquesta manera s'evita la possible contaminació. En paraules de Margarita Soler: “Has de procurar ser objectiu i honest amb les reflexions i, per tant, t'ho has de mirar amb distància.” Però això també

suposa que de vegades hi hagi tensions amb la redacció, perquè l'editor públic ha de contradir o qüestionar la feina dels seus propis companys.

El cas del defensor d'*El Punt* torna a ser diferent en aquest aspecte. Com ja hem dit, és un col·laborador extern, que ni tan sols treballa físicament al mitjà, i considera que la seva tasca no és gens solitària: “En el meu cas no ho és perquè, per un cantó, tinc el lector i, per l'altre, la direcció periodística del diari que està sempre al meu costat.”

La majoria de diaris opten per posar límits a la durada dels càrrecs. Cada cas és diferent, però en cap dels diaris espanyols amb defensor del lector el mandat pot durar més de quatre anys. Passat aquest període, el periodista tornarà a un lloc similar al que estava abans de ser nomenat defensor. Amb aquesta mesura s'intenta evitar l'anquilosament del defensor i els problemes amb els seus companys de redacció. A més a més, amb la renovació de l'*ombudsman* es generen també noves idees i punts de vista.

EL FUTUR DELS DEFENSORS

Com que es tracta d'un càrrec de responsabilitat, els sous solen ser elevats. Aquest podria ser un dels elements que justificuessin que als EUA s'hagi decidit prescindir-ne. Collelldemont discrepa, però, d'aquest raonament, ja que considera que no és necessari que “el defensor del lector tingui un sou de redactor en cap o de director”.

Segons la seva opinió, abolir la tasca de defensor no és la manera de solucionar problemes econòmics. És per això que li fa l'efecte que sota la decisió del *Courier Journal de Louisville* “hi deu haver gat amagat”. Creu que “la part econòmica sempre es pot resoldre. No és un problema de crisi, sinó que volen tenir les mans una mica lliures, perquè

La idea és que amb el reconeixement dels propis errors el lector confia més en el seu diari.

si no no ho entenc”. I afegeix que “tothom aprofita la crisi per fer neteja i en nom de la crisi se’n faran moltes, de bestieses, però en aquest cas no ho crec. Amb el que *El Punt* em paga no podria sortir de la crisi. Jo crec que és una excusa.” A més afirma taxativament que no pensa que el rotatiu pel qual treballa tingui en ment prescindir d’una figura que el diari considera molt important a l’hora de preservar la filosofia crítica del mitjà.

Per la seva banda, Soler reconeix el neguit que ha pogut provocar la notícia del *Courier Journal de Louisville* entre la professió, però coincideix amb el seu col·lega d’*El Punt*, que prescindir de l’ombudsman no és la solució més adequada: “crec que les prioritats estan

desenfocades”. La defensora de *La Vanguardia* assevera que en el cas del seu diari “no es pot dir que la figura estigui en perill”, fent al·lusió al gran nombre de trucades i correus electrònics que rep diàriament. I apunta també la reacció que probablement han pogut

Els defensors del lector catalans i espanyols no creuen que aquesta figura estigui en perill

tenir els lectors del *Courier Journal de Louisville* en assabentar-se de la decisió del seu director: “Si el mitjà deixa de tenir defensor, el lector pot pensar que té alguna cosa a amagar i que pensa seguir una línia segons la qual no inte-

ressa que es facin crítiques públicament, que es generi debat intern a la redacció o que s’expliqui als lectors què està passant”. És a dir, que la desaparició del defensor en un diari pot suposar una pèrdua de credibilitat.

Finalment, José Miguel Larraya, tot i que entén que als Estats Units ha pogut afectar l’actual situació econòmica, tampoc no creu que “la crisi afecti la figura del defensor del lector al nostre país, una altra cosa és que se’n redefeixin les funcions.”

MANCA D’AUTOCRÍTICA

L’editor públic d’*El País* fa a més una altra reflexió interessant. I és que considera que “la figura d’ombudsman res-

